

Sted og Højde o. H.	Md.	Dat.	Tid	Kl.	t.	a. F.	r. F.	Vind			Skyer	Anm.
								Retning	Styrke	p. C.	Art	
Petro Alexandrowsk 100 Meter. Amu Darja (Obs. i Baade paa Floden).	Aug.	19.	Em.	9	25,0	5,2	22			0		
		20.	Fm.	8 ^{1/4}	25,6	5,1	21			0		
				Em.	1	30,0	6,5	20			0	
				"	9	25,0	9,8	42			20	Alto-Cum.
			21.	Fm.	8	25,0	14,3	61			0	
				Em.	10	21,9	4,4	23			0	
			22.	Fm.	8	24,5	6,2	26	EtN	3	0	
			23.	Em.	5 ^{1/2}	27,0	7,5	28	NE	3	0	
			24.	Em.	3	25,4	8,1	34	N	2	0	
				"	7	25,1	3,4	14	N	1	1	Cum.
				"	9 ^{1/2}	23,0	4,4	21	N	1	0	
			27.	Fm.	10 ^{1/2}	29,1	9,6	32	NE	2	0	
				Em.	1	31,9	6,8	19	NtE	3	0	
	T.ardjuj c. 200 Meter.	Septb.		"	8 ^{1/2}	26,8	10,4	42	NE	1	0	
30.			Fm.	10	29,0	3,6	12	NtE	1	0		
				Em.	1	32,1	6,7	18	N	3	0	
				"	8 ^{1/2}	26,0	10,4	46	NE	2	0	
			31.	Fm.	10	29,0	12,0	40	NNE	1	0	
				"	1	32,0	9,0	25	NtE	1	0	
			1.	Em.	2	31,6	11,4	28			0	
				"	9	26,5	8,6	33			0	
			2.	Fm.	9	29,5	9,3	30	NE	2	0	
				Em.	12 ^{1/2}	32,0	9,0	25	NE	3	0	
Krasno- wodsk			"	7	27,0	7,0	27			0		
		4.	Fm.	10	29,2	5,5	15	ENE	3	0		
				Em.	1	29,6	6,6	21	NE	2	0	
				"	9	24,0	6,5	29	NE	1	0	
			5.	Fm.	8	23,3	5,6	26	NE	1	0	
			7.	Em.	3 ^v	28,6	12,1	41	N	3	40	Cum.
Baku			"	9	23,3	10,5	49	N	3	30		
		8.	Fm.	9 ^{1/2}	28,2	11,5	40	SW	1	20	Cum-Strat.	
		9.	Em.	9	25,0	15,0	63			0		

Literaturanmeldelse.

Af Oberst Emil Madsen.

Af *Beazleys* omfangsrige Værk: *The dawn of modern geography*, hvis 1. Bind er anmeldt i dette Tidsskrifts 16. Bind, er 2. udkommet i London 1901. Det staar muligt lidt tilbage for det 1. i almindelig Interesse, da Begyndelsen af det Tidssrum, som 2. Bind omfatter, nemlig Aarene 900 til 1260, er Middelalderens mindst oplyste, og da Forfatteren ikke har kunnet optage i dette Bind sin Beskrivelse af de talrige og betydningsfulde geografiske Værker, der skyldes muhamedanske og til Dels andre ikke-kristne Forfattere; men det indeholder alligevel saa meget, at Opmærksomheden synes at burde henledes paa samme, og der skal derfor her angives, hvad der synes mest fremtrædende af dets Indhold.

Af særlig Interesse er saaledes Bogens første Kapitel, der omhandler de Erobringer, Koloniseringer og Opdagelser, som foretoges af Nordboerne, idet der her fremsættes en samlet Oversigt over dem, og de i

geografisk Henseende kastede det første Lys over store Strækninger, om hvilke der i de ældre Tidssrum vidstes lidet eller intet. Forfatteren beskriver, hvorledes nogle af Nordboerne drog frem til Ørkenøerne, Shetlandsøerne og Færøerne og videre til Island, Grønland, Baffinsbugten, Newfoundland, Labrador, Ny-Skotland og muligt andre, noget sydligere Dele af Amerikas Kyst, altsaa imod Vest til Dels til store, hidtil ubekendte Lande. Adskillige drog mod Øst. Af disse gik nogle tværs over Østersøen til Finland og videre til Novgorod og endnu fjernere Dele af det indre Rusland, medens andre sejlede langs med Norges Kyst til Finmarken og rundt om Nordkap til Egnene ved det hvide Hav, saaledes at der ogsaa paa denne Side opnaaedes Kendskab til Lande, som den ældre Tids geografiske Forfattere ikke havde kendt synderlig til. *Beazley* omtaler ogsaa for Fuldstændigheds Skyld de Tog, som

udførtes dels som en Forgørelse fra de førstnævnte gennem den irske Kanal, med Nedsættelser paa den nordre og østre Side af Irland og paa Vestkysten af England, og dels over Nordsøen til de tyske Kyster og videre gennem Kanalen til den biskaiske Bugt, Spanien og ind i Middelhavet, samt de store Erobringer, der til Dels blev en Følge af disse Tog, saaledes Oprettelsen af Nordboernes Riger i Normandiet, England, Syd-Italien, paa Sicilien og en kort Tid i Afrika.

Bezley fremdrager, at hvor vidtstrakt end det Omraade var, der saaledes besøgte, var dog den Tid, som anvendtes dertil, forbausende ringe. Allerede inden Midten af det 9. Aarhundrede truede Vikingerne hele det den Gang kristne Europas Kystlinie fra Elben til Galicien, og deres første Kolonisation i Irland var da udført. Inden dette Aarhundredes Udlob havde Nordboerne, først som Vikinger, derpaa som Emigranter, der var misfornøjede med Tilstandene i deres Hjemland, og som Stiftere af nye Stater, sat sig fast paa Island og i Grønland samt i Egnene om det nuværende Archangel. I den første Del af det 10. Aarhundrede havde de tillige gjort sig til Herrer i Normandiet.

Selvfølgelig omhandler Bezley udførligst de Tog, der havde Opdagelsen af nye Landstrækninger eller Lande til Følge, fortrinsvis dem, der førte til Amerikas Kyster, og med Omhu har han gennemgaaet de Skrifter, der beretter om denne Sag.

I et næste Afsnit omhandles Pilegrimsrejserne. Han deler dem, eftersom de foregik, før Gregor VII blev Pave (1073), i Tiden om de første Korstog, den, der sluttede med Saracenernes Indtagelse af Jerusalem 1187, og endelig i Tiden derfra og omtrent indtil Midten af det 13. Aarhundrede, da Haabet om Bevarelsen af latinske Kongeriger i Østerland ganske maatte opgives.

De Rejser, der foretages i det første af hine Tidsrum, frembyder kun ringe Interesse. Der haves alene Beretninger af enkelte Pilegrimme, som viste sig mindre foretagende end Pilegrimmene i den ældre Tid. Bezley gennemgaaer disse Beretninger, idet han tillige fremstiller de historiske Forhold, der maa tages i Betragtning ved dem.

I Fortsættelse heraf fremdrager Forfatteren de vigtigste historiske Begivenheder, som foregik i det 2. Tidsrum, og paaviser, at det Held, som i Førstningen ledsagede Korsfarerne, idet de 1098 erobrede Antiochia og 1099 Jerusalem, bevirkede, at det hellige Land nu besøgte af talrige Pilegrimme, af hvilke flere har efterladt sig Beretninger af større Interesse.

Bezley nævner som saadanne først Englænderen Seavulf og Russeren Daniel og giver omfattende Uddrag af deres Skrifter. Som henhørende til det samme Tidsrum omhandler han dernæst de mange Pilegrimsrejser, som foretoges fra de nordiske Lande, efter at disse var bleven kristnede, og som udførtes snart gennem de slavisk-skandinaviske Fyrstedømmer i Rusland og videre over det sorte Hav og gennem Bosporus, snart til Søs gennem Gibraltarstrædet eller gennem Italien og videre fra en af de syd-italienske Havne.

Særlig dvæler Bezley ved Sigurd Jorsalafars berømte Rejse 1107 og følgende Aar og beretter nærmere om samme. En kortere Omtale skænkes derhos de Beretninger, som skyldes Fetellus eller Fretellus fra Antiochia, Præsten eller Bispen Johannes fra Würzburg, dennes sandsynlige Ledsager Theodorich eller Dietrich fra samme By, Johannes Phokas fra Kreta og forskellige andre.

De Beretninger, der haves fra det 3. Tidsrum, nævnes, men angaar mere historiske end geografiske Forhold.

I Tilslutning til de Rejser, som de kristne Pilegrimme foretog, omtaler Bezley dem, som samtidig foretoges af Jøderne. Adskillige af dette Folk havde alt tidligere foretaget Rejser i Østerland; men Beretningerne om disse Rejser, for saa vidt som de endnu forefindes, er kun lidet vigtige Brudstykker. Bezley gør derhos opmærksom paa, at baade den Talmud, som forfattedes i Jerusalem, og som i sin nuværende Skikkelse siges at være fra Slutningen af det 4. Aarhundrede, og især den babyloniske Talmud, der hidrører fra det 6., indeholder geografiske Notitser, og han mener at kunne udtale, at Jøderne i den tidlige Middelalder, i en Grad, der stod langt over, hvad der samtidig var Tilfældet med de Kristne, var i udstrakt Forbindelse ved Breve eller Bud, selv om de var bosiddende i langt fra hverandre liggende Lande. Især dvæler Bezley ved de Rejser, som foretoges c. 1159 til 1173 af Rabbi Benjamin fra Tudela (i Spanien, Provinzen Navarra), hvis Beretning, der stiller alle de andre jødiske i Skygge, er meget interessant med Hensyn til, hvad den indeholder om Bagdad og Kalifatet og om Seldjukerne i det vestlige Asien. Han synes at have rejst ikke blot som Rabbi, men ogsaa som Købmand, og at dette er Grunden til, at han snart rejste frem og tilbage og snart drog ud til Siden af sin Hovedlinie. Især opholdt han sig længe i Konstantinopel, Jerusalem, Bagdad, Damaskus og Alexandria, og om disse Steder, som ogsaa om Rom, findes mange Meddelelser. Derhos udmærker hans Beskrivelse af Palæstina sig ved større Nøjagtighed end de samtidige Kristnes, og han beretter meget om Jødernes Udbredelse i de af ham besøgte Byer og Lande. Af andre Steder, som han besøgte, kan anføres Baalbek, som ellers kun sjældent besøgte i Middelalderen, samt Palmyra, desuden Mossul og Ninive. Der nævnes, at der i Egnen ved sidstnævnte By levede en Fyrste af Davids Hus, og at denne behandledes med stor Ærbødighed af Kalifen og dennes Undersaatter, samt at han betragtedes som Jødernes Ypperstepræst i vidtstrakte Landomraader. Det meste af Benjamin af Tudelas Beretning er grundet paa egne Iagttagelser; men en Del er kun et Sammen drag af, hvad han har erfaret af andre. Dette gælder saaledes, hvad han meddeler om Landene mellem Bagdad og Kina, som han er en af de første til at give dette Navn, og hvad han meddeler om de endnu fjernere og ud til Siden liggende Lande. Denne Del af hans Beretning kan derfor ikke maale sig i Interesse med det øvrige af den, dog maaske med Undtagelse af, hvad han beretter

om nogle enkelte Steder, som Babylon og Susa. Han synes at være vendt tilbage over Damiette og Messina, som da var det Samlingssted, hvor Pilegrimmene til det hellige Land især drog ud fra.

Ret udførligt behandler Beazley ogsaa den Rejse, der udførtes af Moses Petachia fra Regensburg. Den foretoges kort Tid efter Benjamin af Tudelas, fra Prag gennem Polen, Kiev, Landet Khazar paa Nordsiden af det sorte Hav, i hvilket Land Jøder havde hersket omtrent hundrede Aar tidligere, Armenien og Mossul, til Ninive og Babylon og derfra tilbage gennem Mossul, Aleppo, Damaskus, som var bleven erobret af den ægyptiske Sultan Saladin, samt Jerusalem, som da endnu var i en kristen Konges Besiddelse, og hvor der kun fandtes en eneste Jøde, som maatte betale en stor Afgift for at faa Lov til at være der. Beretningen er nedskreven af en Rabbi Jehuda, som dog har udeladt meget af, hvad Petachia havde meddelt ham, og maaske som Følge heraf findes der intet om Petachias Rejse tilbage fra Jerusalem og kun lidet om de Lande i Europa, gennem hvilke han rejste ud. Flere andre Beretninger, som skyldes jødiske Rejsende, nævnes af Beazley.

Et Kapitel i hans Bog omhandler dernæst de Gesandtskabsrejser, som gjaldt Mongolernes Storkhan efter dennes Angreb paa det østlige Europa og Slaget ved Liegnitz 1241. Efter at Mongolerne havde hærget i Schlesien, Polen, Ungarn og Mähren, og efter at forskellige kristne Fyrster havde opfordret til et Slags Korstog imod dem, besluttedes paa Konciliet i Lyon 1245, at der fra Paven skulde sendes to Gesandtskaber til Storkhanen. Det ene af dem skulde rejse gennem Polen og Rusland, og i Spidsen for samme sattes Franciskaneren Johannes de Plano Carpini, der havde hjemme i et Kloster ved Perugia. Det andet, hvis Hovedmand ligeledes var en Franciskaner, Lorenzo fra Portugal, skulde rejse gennem Lilleasien og Armenien. Det sidste Gesandtskab har muligt aldrig naaet sit Maal; i alt Fald haves der ingen Beretning om dets Rejse. Derimod er den Beretning, som Carpini har givet, bleven bevaret. Den indtager efter Beazleys Mening en særdeles høj Plads, især hvad Klarhed og Orden angaar, om end enkelte moderne Forfattere har udtalt sig noget nedsettende om den, og Beazley giver et omstændeligt Uddrag af den.

Det meste af Beretningen handler om Mongolernes sociale Forhold, Gudsdyrkelse, Sæder og Skikke, saaledes som Carpini selv iagttog dem eller fik Underretning om dem af Kristne, der var Fanger hos Mongolerne. Dette Stykke er meget interessant og viser tillige i fuldt Maal, hvilke Ødelæggelser Mongolerne havde afstedkommet, efterhaanden som de udstrakte deres Herredømme til det nordlige Kina og til langt ind i Europa. Det øvrige, men betydelige Stykke af Beretningen, angaar selve Rejsen, der begyndte i April 1245, endte i Efteraaret 1247 og var saa besværlig, at Carpini døde nogle faa Aar efter, at han havde fuldført den, som Følge af Anstrengelserne paa den. I Bøhmen blev han godt modtagen af Kongen, ligeledes i Schlesien af den derværende Hertug. I Krakov,

som han drog igennem og beskriver, traf han sammen med en russisk Fyrste, der gav ham mange gode Oplysninger og særlig belærte ham om, at han ikke let vilde komme nogen Vegne eller kunde haabe en god Behandling, hvis han ikke havde mange og store Foræringer at give bort. Carpini købte som Følge heraf Bæverskind og andet Førværk, som han vilde bruge som saadanne og som Betalingsmiddel. Kort efter kom han ind i Landstrækninger, som middelbart stod under Mongolerne. De Fyrster, Carpini først kom i Berøring med, Hertugen i Galizien samt Hertugen i Volhynien, havde kæmpet tappert mod Mongolerne, men var blevne tvungne til at underkaste sig som Vasaller. Gennem deres Lande, i hvilke han forgæves søgte at faa baade dem og Bisperne til at gaa over til den romersk-katolske Trosbekendelse, naaede han Kiev, hvor han iagttog, at Mongolerne ved deres Hærgninger ikke havde efterladt flere end omtrent 200 Bygninger i den før saa folkerige By. Han opholdt sig der i nogen Tid for at komme til Kræfter, efter at han under Vejs nær var omkommen af Mangel og havde maattet rejse i Kærrer, trukne af Okser, i dyb Sne og i meget streng Kulde. I Kiev sagde man ham, at han alene kunde haabe at tilbagelægge de uhyre Vejstrækninger, ad hvilke han skulde drage frem, ved at ride paa tartariske Heste, da alene disse kunde finde Næring under Sneen og leve uden Hø eller Halm. Han forlod Kiev, i hvis Omegn alt var lagt øde, den 4. Februar 1246 og drog videre langs Dniepr i Lande, som stod under en tartarisk Fyrste, der videre var undergivet Mongolen Batu, som stod umiddelbart under den store Khan. Fyrsten befalede over en Hær paa 60000 Mand, der beskyttede Mongoliets vestlige Grænse. Han hørte paa Carpinis Forklaringer uden at bryde sig om dem, men tillod ham dog at rejse videre. Fra hans Lejr, der synes at have været i Nærheden af det nuværende Jekaterinoslav, rejste Carpini den 26. Februar og drog derpaa, ridende hver Dag saa hurtigt, som Hestene kunde trave, og skiftende Heste, naar saadanne kunde faas, fire til syv Gange om Dagen, langs Nordsiden af det azovske Hav, kom over Don omtrent ved det nuværende Rostov og naaede til Batus Lejr ved den nedre Volga, omtrent 20 Mile fra Astrachan, den 4. April. Saavel paa denne Del af Rejsen som paa noget af det følgende, kunde han og hans Følge ikke faa andet at spise end Vælling eller Grød, lavet af Hirseemel, og ikke andet at drikke end Vand af smeltet Sne. Der beskrives de Ceremonier, som Carpini maatte underkaste sig for at blive fremstillet for Batu, som iøvrigt modtog ham ret vel, men ikke tillod ham at rejse videre uden at efterlade en Del af sit Følge, saa at Gesandtskabet derpaa blot kom til at bestaa af fire Personer. Fra Batus Lejr, der findes beskrevet, rejste Carpini den 8. April og begyndte paa det værste, lange Stykke af Vejen hinsides Volga indtil midt i Asien. I Beretningen beskrives Naturforholdene, og hvad der videre var af Interesse i det hovedsagelig øde Land, som Rejsen gik igennem, og hvor Vejen ofte betegnedes af Hovedskaller og Ben af Mennesker, og Vand sjældent var at faa. I Midten af

Maj naaede Carpini Syr-Darja, og en Uge før Sct. Hans Dag, stadig rejsende gennem ødelagte, muhamedanske Lande, til Søen Ala Kul, i hvis Omegn der fandtes en hedensk Befolkning, hvis Land ligeledes var ødelagt. Sidst i Juni kom Carpini over Bjergene ind i det egentlig Mongoli, og den 22. Juli naaede han det Sted, som da var Regeringens Opholdssted, og som synes at have været i Nærheden af Floden Orkhons Kilder, omtrent 60 Mil S. S. V. for Sydspidsen af Bajkal, Mongolernes hellige Sø. Stedet laa en halv Dagsrejse fra Karakorum, Mongoliets Hovedstad, som Carpini dog ikke fik at se.

Han indtraf netop, som der skulde foretages Valg af en ny Storkhan. Oktai, Djengis Khans første Efterfølger, var død 1241; men det havde været længe, inden et Valg blev foretaget, og Regeringen var i Mellemtiden bleven ført af hans Enke Turahina. Valget blev foretaget og traf Kudjuk Khan, om hvilken Carpini antog, at han var tilbøjelig til at blive Kristen, da der stadig var saadanne (formentlig Nestorianere) i hans Følge, og der foran hans Telt var indrettet et Kapel med kristen Gudstjeneste, noget, som var særligt for Kudjuk Khan og ikke tillodes de andre mongolske Fyrster. Det varede 4 Uger, inden Valget og Kudjucks højtidelige Tronbestigelse foregik, og i al den Tid tilstodes der Carpini og hans Følge saa faa Underholdsmidler, at de knap kunde forslaa til én end sige til fire. Sammen med mange Fyrster og Gesandter, formentlig henved 4000, fra alle Lande mellem Hoangho og Dniepr og mellem den persiske Bugt og Polarkredsen, tæstes derpaa Carpini frem for Kudjuk Khan og maatte afgive en skriftlig Forklaring angaaende, hvad der var Gesandtskabets Formaal. Han beskriver alt, hvad der foregik, baade ved Tronbestigelsen, og medens han opholdt sig paa Stedet. Endnu en Gang fremstillede han for Kudjuk Khan for at give mundtlig Forklaring og modtog endelig den 11. November en Svarskrivelse, udfærdiget paa Latin, Arabisk og Tartarisk. Det var Kudjucks Ønske at sende Gesandter tilbage med ham til Paven og de kristne Fyrster i Europa; men da Carpini befrygtede Følgerne heraf, og dertor ikke vilde føje sig efter Antydningerne om, at Carpini skulde fremsætte det som sit Ønske, og Kudjuk var for stolt til selv at begære det, blev Sagen opgivet, og Carpini blev affærdiget og tiltraadte, ledsaget af tartariske Vejvisere, Tilbagereisen den 13. November. Hjemreisen blev endnu besværligere end Udreisen. Meget ofte maatte der tages Natteophold paa ubeboede Steder, i Sneen, som de Rejsende maatte ophobe til Værn mod Blæsten. Den 9. Maj 1247 naaede Carpini atter Batus Lejr, og hos en af hans Underanførere, der ogsaa bevogtede Grænsen ved Dniepr, traf han atter den Del af Følget, som var bleven tilbage paa Udreisen, og som forlængst havde opgivet Haabet om at gense Carpini og om selv at blive løsladt. Den 9. Juni indtraf Carpini i Kiev, hvor Befolkningen tog imod ham, som om han var opstaaet fra de Døde.

Allerede 1247 udsendte Paven et nyt Gesandtskab, men kun til den mongolske Fyrste, som havde

Befalingen i Armenien. 1249 modtog den franske Konge Ludvig den Hellige, som da opholdt sig paa Cypern, et Gesandtskab fra den øverste, mongolske Befalingsmand i Persien med Forslag om en fælles Optræden mod Muhamedanerne. Det bibragte ham overdrevne Forestillinger om Mongolernes Tilbøjelighed til at blive Kristne, og som Følge heraf udsendte Kong Ludvig først et Gesandtskab, der vel naaede til Kudjucks Horde; men Kudjuk var da død, og Regentskabet gav Kongen et haanligt Svar, som dog senere blev tilbagekaldt. Da ogsaa dette Gesandtskab fik Kongen til at tro, at Mongolerne maaske nok vilde blive Kristne, udsendte Kongen atter 1252 et Gesandtskab. Dets Fører var Franciskaneren William de Rubruquis, kaldt saaledes, da han var fra Rubrouck i Frankrig (Departement Nord). Hans Rejse synes at være gaaet ud fra Acre og derefter fortsat gennem Konstantinopel, Krim, langs det sorte Hav og videre ind i Asien til Storkhanen, derpaa tilbage til Batus Lejr, over Kaukasusbjergene, gennem Armenien og Aleppo til „Curta“ eller „Corycus“ paa Kilikiens Kyst, hvor den hovedsagelig endte. Han kom til selve Karakorum, Mongolernes Hovedstad, som dog ikke forekom ham større end St. Denis i Frankrig, og Khanens Palads syntes ham mindre end det store Kloster i den samme By. Der var i Karakorum en nestoriansk Kirke; men Haabet om at bevæge Mongolerne til at blive kristne blev dog højlig skuffet.

Om denne Rejse, der var lige saa fuld af Savn og Anstrengelser som Carpinis, haves en Beretning, af hvilken Beazley giver et betydeligt Uddrag. Den udgør tillige med Carpinis de mest fremtrædende Beretninger førend Marco Polos, og det har i Nutiden været omtvistet, om Carpinis eller Rubruquis' beretning er den bedste i nogle Henseender og omhandler en af de betydeligste Rejser, der nogensinde er udført, saa staa dog Carpinis i det Hele taget øverst, saaledes som det ogsaa er blevet erkendt af flere, zeldre Forfattere.

Beazley fremdrager endvidere Beretningen om den Rejse, som en Konge, Hayton, i det saakaldte Lille-Armenien foretog omtrent samtidig, som Allieret med Mongolerne. Den er mærkværdig derved, at Kongen, da han drog tilbage fra Storkhanen, kom gennem Byerne Barkul og Urumtsi i Mongoliet, samt Samarkand og Bokhara.

I et følgende Kapitel behandler Beazley de Rejser, som Handelen gav Anledning til. Han gør her Rede for de Omstændigheder, der hævede de italienske Republiker, først Amalfi, derpaa Venedig, Genua og Pisa, til den fremragende Stilling, som de naaede i det af Beazley behandlede Tidsrum, til Trods for deres indbyrdes Rivalisering, og hvorledes tilsidst alene Venedig og Genua blev de herskende med Hensyn til Handelen i Middelhavet. Han fremdrager derpaa den Betydning, som de vigtigste, provençalske Havne, Marseille, Montpellier og Narbonne, havde for Handelen i Korstogenes Tid, og nævner, at Semændene

fra disse Havne var nogle af de første til at vove sig ud i Middelhavet langt fra Land, saaledes at Rejsen fra hine Havne til Acre kunde foretages om Sommeren i 15 Dage, medens man ellers i Reglen sejlede langs Italiens Kyst, gennem Messina-Strædet og anløb Kreta, Rhodos og Cypern. Han gør ligeledes opmærksom paa, at Narbonne i de første Korstoges Tid indtog en fremragende Plads med Hensyn til Handelen med Tin og Kobber mellem England og Ægypten. Paa den pyrenæiske Halvø var Catalanerne de eneste, som drev en betydelig Handel, og Barcelona var alt i det 12te Aarhundrede en fremragende Handelsplads, medens de Forsøg, der gjordes paa at give Sevilla en tilsvarende Stilling, ikke førte til noget, og medens Byerne i Portugal endnu kun viste ringe Foretagsomhed, bortset fra nogen Handel, som fra Oporto og Lissabon droeves paa England, Flandern og muligt nogle af de nordtyske Stæder. I Levanten havde først de latinske Fyrstedømmer stillet sig hindrende for Handelen mellem Ægypten og det vestlige Asien, hvad der bidrog til, at Saladin angreb og erobrede det hellige Land; derefter havde Islam stillet sig som en omtrent uigennemtrængelig Mur langs dettes og overhovedet hele Syriens Kyst. Kun venetianske og til Dels andre italienske Købmænd havde paa nogle Steder fast Fod i Byerne, og Beazley paa-viser, hvor dette fandt Sted i Levanten samt paa Sortehavets Kyst og paa enkelte andre, endnu fjernere Punkter, saaledes i Kiev. I de muhamedanske Lande hinsides Kystlandet ved Middelhavet var de betydeligste Handelspladser Aleppo, Damaskus, Homs eller Emesa, Hamath og Bostra og frem for alle andre Bagdad, som indtil Kalifatets Tilintetgørelse ved Mongolerne 1258 indtog den første Plads i hine Lande med Hensyn til Handel, Rigdom og Folkemængde, en Stilling, som derefter til Dels gik over til Tabriz i Persien. I de øvrige muhamedanske Lande indtog Kairo, Alexandria og Cordova en betydelig Stilling, som dog langt fra kunde maale sig med Bagdads, og en omtrent lignende tilkender Beazley Konstantinopel. Han nævner ogsaa de vigtigste af de da benyttede Handelsveje til Kina og Indien og bemærker med Hensyn til det første af disse, at der den Gang endnu ikke findes nævnt nogen Udførsel af Te fra det, og med Hensyn til det andet, at den mest benyttede Vej var gennem det røde Hav, saaledes at denne stod over Vejen ad den persiske Bugt. Han omtaler her ved Ægyptens Betydning for Verdenshandelen i det Hele taget og den Andel, som Italienerne havde i den paa dette Strøg. Om Handelen i Mellem-Europa og de nordlige Lande findes der ikke fremsat Oplysninger ud over, hvad der forekommer i Bogens sidste Kapitel.

Dette har til Genstand de teoretiske, geografiske Arbejder, der kom frem mellem 900 og 1260.

Beazley fremdrager først to Værker af denne Art. Det ene er Kejser Constantin VII. Porfyrogenetos' Skrifter om det østromerske Rige i hans Tid (911—959). Af særlig Interesse i dem er Beskrivelserne af Landene og Befolkningerne i de udenfor dette Rige

mod Nord og Nordøst liggende Strækninger, det nuværende Bulgarien, Rumænien, Ungarn og Rusland. En Del Interesse knytter sig ogsaa til Beskrivelserne af Vasalstaterne i Italien, Dalmatien, paa Krim, i Armenien og Kaukasus, ligesom ogsaa til Beskrivelserne af enkelte Folkeslag, saasom Araberne, derimod kun ringe til, hvad der angaar de Kejseren umiddelbart undergivne Lande og Undersaatter. Det andet Værk, som Beazley fremdrager og udførligt omtaler, er Adam af Brømens bekendte Krønike, i hvilken det nordlige Europa, deriblandt Danmark, beskrives historisk og geografisk ved Tiden noget efter 1050. Nogle, men fejlagtige Betragtninger vedrørende Jordens Form og klimatiske Forhold findes ogsaa i denne Krønike.

Til sidst omhandler Beazley de Kort, som endnu haves fra Tiden mellem 900 og 1260, dels over hele Jorden og dels over enkelte, mindre Dele af den, særlig det hellige Land med omgivende Egne. Der har utvivlsomt været mange flere Kort, end der nu kendes; men allerede disse er ikke ganske faa, og i Beazleys Bog findes adskillige af dem i Afbildninger. Uden saadanne er det dog umuligt at gengive, hvad Beazley fremsætter om dem, og der maa derfor med Hensyn til Underretning om dem ganske henvises til hans Bog. Kun bør det vistnok nævnes, at Beazley for en stor Del synes at støtte sig til den tyske Lærde, Professor, Dr. Konrad Millers udmærkede Værk „Mappaemundi“, I—VI, Stuttgart 1895—1898.

Som en Tilføjelse til, hvad der indeholdes i 1ste Del af Beazleys Værk, gives der Meddelelse om det mærkelige, saakaldte Madaba-Kort, der oprindeligt var udført i Mosaik i en Længde af c. 50 og en Bredde af c. 20 Fod som en Del af Gulvet i en kristen Kirke i Byen Madaba, der ligger Øst for det døde Hav ved den romerske Vej, som fra Damaskus gik gennem Rabbath Ammon (Philadelphia), Hesbon, Madaba, Rabbath Moab (Areopolis) og Kerak til Petra i Arabien og det røde Hav. Det blev opdaget 1896 af Bibliotekaren hos den græske Patriark i Jerusalem Kleophas, da Kristne fra Kerak var flyttede hen til Stedet nogle Aar i Forvejen og havde begyndt at rydde op i Ruinerne af Byen, som var bleven ødelagt, da Muhamedanerne trængte frem, men tidligere havde været Sæde for en kristen Biskop. Beskrivelsen af Kortet er saaledes først fremkommen, efter at 1. Bind af Beazleys Bog var færdigtrykt.

Hele den nordre Halvdel af Kortet var, da det fandtes, ødelagt paa lidt nær, medens det øvrige, der dog ogsaa er beskadiget, hovedsagelig fremstiller Egnen mellem Nabulus (Sichem) og Nilen. Det maa opfattes som en Slags temmelig frit udført, men paa god Underretning hvilende Illustration til Bibelhistorien. I nogle af de større Byer, saasom Jerusalem, er der gjort Forsøg paa at fremstille de vigtigste Gader, og nogle af de betydeligste Bygninger synes afbildede eller givne i Grundplan, saaledes i Jerusalem vistnok den hellige Gravs Kirke, saaledes som den var opført i Konstantin den Stores og Kejserinde Helenas Tid. Byer af lavere Rang er betegnede ved Skitser af Byg-

ninger eller Mure med runde Taarne. Navnene paa Steder og enkelte Egne er angivne, og der findes i alt paa Kortet, som det nu kendes, 130 Stednavne. Det synes tillige at skulle have angivet Palæstinas Deling mellem de tolv Israels Stammer, at dømme efter, hvad der nu er tilbage af Kortet, idet der paa dette findes Navnene paa seks af Stammerne, til Dels dog kun fragmentarisk, angivne med store, røde Bogstaver, ved Siden af hvilke der undertiden findes anbragt et Vers eller Stykker af det gamle Testamente. Beazley mener, at Kortet, der maa være fra det 6. Aarhundrede, af de hidtil forefundne er det ældste, der er udført af Kristne, og at det efter al Sandsynlighed fremstiller Jerusalem, saaledes som denne Stad var omtrent halvhundred Aar, førend den 614 hærgedes af Perserne.

I et Tillæg angaaende Kortene gør Beazley meget udførlig Rede for Ejendommelighederne ved de enkelte Eksemplarer, der findes, og angiver, hvor disse eller

gamle Kopier er opbevarede. Han nævner derved (S. 637, jvf. S. 583 og fig.), at der ogsaa i Kjøbenhavn findes en saadan Kopi hørende til et islandsk Haandskrift og fremstillende Jerusalem omtrent Aar 1100¹⁾.

¹⁾ Beazley angiver, at Kopien findes i det Store Kgl. Bibliotek. Den findes dog ikke der, men paa Universitetets Biblioteket i Haandskriftet A. M. Nr. 736, I, 4°, og er gengivet i Werlauff, Symbolæ ad geogr. med. ævi, Kbh. 1821, samt i den af det Kgl. Nord. Oldskriftselskab udgivne Antiquités russes, II, Kbh. 1852. En Variant findes paa samme Bibliotek i Haandskriftet A. M. Nr. 732, b, 4° og endnu en Variant i A. M. Nr. 544, 4°. Den sidste er gengivet og omhandlet i den af det Kgl. Nord. Oldskriftselskab udgivne Hauksbók, Kbh. 1892—96, S. 186 og CXXIV. — Efter Nr. 736, I, 4° er Kortet ogsaa gengivet som Titelbillede i Lelewel, Géographie du moyen âge, Brüssel 1852, II, og omtalt der S. 4, Anm. 5, ligeledes gengivet og omhandlet i Millners foran nævnte Mappaemundi, VI, 148 fig.

Mindre Meddelelser.

Generalstabens Ekspedition til Island i 1902. Medens i Sommeren 1900 de Opmaalingsarbejder gik for sig, om hvilke der paa et andet Sted i Tidsskriftet er givet en Beretning, foranledigede det kgl. Søkartarkiv, at Spørgsmaalet om en ny Triangulation langs Islands Sydkyst blev taget under Overvejelse. Søopmaalingerne langs denne Kyst havde nemlig vist, at den gamle Triangulation maatte anses for at være saa mangelfuld, at den ikke kunde bruges som Grundlag for tidssvarende Søkartarbejder. Forhandlinger om Sagen førte derefter til, at der paa Finansloven for 1802—03 blev givet et første Bidrag til, at en af Generalstabspersonale sammensat Ekspedition blev udkommanderet til Island for i afvigte Sommer at paabegynde en Triangulation langs Sydkysten.

Den 27. Maj afrejste med Dampskibet „Laura“ 3 Kaptajner, 2 Premierlieutenanter, 8 Guider og 10 Menige over Leith til Reykjavik. Efter de af Chefen for Generalstabens topografiske Afdeling, Oberstløjtnant Rasmussen, givne Befalinger og Direktiver skulde den udkommanderede Styrke i Reykjavik dele sig i to af hinanden uafhængige Ekspeditioner: en Hornafjord-Ekspedition med Kaptajn Lund-Larsen som Chef, Kaptajn N. M. Petersen, Premierløjtnant Jensen, 4 Guider og 6 Menige skulde fra Reykjavik afgaa til Hornafjord i det sydøstlige Island. Et Sted i Hornafjordsdeltaet skulde den udføre en Basismaaling og udføre astronomiske Observationer til Bestemmelse af den maalte Grundlinjes Azimuth og af et til Grundlinjen knyttet Punkts geografiske Bredde. Paa den tilvebragte Grundlinje skulde Ekspeditionen desuden bygge et Trekantnet i det smalle Kystland langs Vatnajökulls Sydstrand og tilstræbe at naa med Maalingerne over den størst mulige Strækning af Kysten henimod det omtrent 30 Mil fjærne Kap Portland.

En Reykjavik-Ekspedition med Kaptajn Hammershaj som Chef, Premierløjtnant Pagh-Hansen, 4 Guider og 4 Menige skulde, baseret paa den i 1900 bestemte Trekantside As-Grötta Fyr, udføre en Triangulation mod Øst og tilstræbe at gennemføre Nettets Maaling saa langt som muligt henimod Kap Portland, der ogsaa laa omtrent 30 Mil fra denne Ekspeditionens Basis. Arbejdet i Trekantnettets Stationer skulde omfatte ikke alene Maaling af Azimuthvinkler, men ogsaa trigonometrisk Højdemaaaling.

Takket være usædvanlig gunstige Vejrforhold i det sydlige Island i Aar, lykkedes det de to Ekspeditioner at faa trianguleret omtrent 45 Mil af Kystlandet i en Kampagne, der varede, fra Udrejsen til Hjenkomsten, i 131 Dage. Hvis Vejrforholdene næste Sommer blive nogenlunde gunstige, vil Triangulationen paa de resterende 15 Mil temmelig sikkert blive endt, saa meget mere som den i saa Henseende nødvendige Signalbygning ogsaa er udført i Aar. Dermed vil være tilvebragt et paalideligt og tidssvarende Grundlag for en fremtidig Kortlægning af Kystlandet og af Søterritoriet udenfor.

Medens de foran omtalte Arbejder var i Gang, afrejste Oberstløjtnant Rasmussen fra Kjøbenhavn den 21. Juni med 1 Premierløjtnant, 2 Guider og 4 Menige til Reykjavik. Her iværksatte Oberstløjtnanten en Detailmaaling af Reykjavik By og Omegn ved Hjælp af Premierløjtnanten og Guiderne, begav sig derefter paa en Ekspeditionsrejse til de to Ekspeditioner paa Sydkysten, hvorfra Oberstløjtnanten vendte tilbage til Kjøbenhavn d. 4. September. Detailmaalerne ankom sammen med de to Ekspeditioner til Kjøbenhavn den 4. Oktober efter at have fuldført et Kort over Reykjavik og Havnefjord i Maalestoksforholdet 1:5000 samt over disse Byers Omegn i 1:100,000.